

Καρλ Μαρξ

Μισθωτή εργασία και

κεφάλαιο

ΜΥΡΤΩ ΕΥΑΓΓΕΛΙΝΟΥ, ΠΑΣΧΑΛΙΝΑ ΤΖΙΓΕΡΑ, ΜΑΡΙΑ ΤΣΙΠΛΑΚΗ

ΚΑΡΛ ΜΑΡΞ

μισθωτή εργασία και κεφάλαιο

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

- ▶ Αυτό είναι το μικρό βιβλίο που έγραψε ο Καρλ Μαρξ στη διάρκεια των επαναστάσεων που σάρωσαν την Ευρώπη το 1848 – 49. Γράφτηκε με τη μορφή σειράς άρθρων στη 'Νέα Εφημερίδα του Ρήνου' και αποτελεί την καλύτερη και διαυγέστερη εισαγωγή στις οικονομικές ιδέες του.
- ▶ Αποτελεί την πρώτη εργασία του Μαρξ για μια επιστημονική έρευνα του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, εστιάζοντας στην ανάλυση των βασικών σχέσεων παραγωγής μεταξύ της μισθωτής εργασίας και του κεφαλαίου στην αστική κοινωνία.
- ▶ Ο Μαρξ ασκούσε κριτική στην αστική πολιτική οικονομία, που θεωρεί το κεφάλαιο όχι κοινωνική σχέση, αλλά ως το άθροισμα πραγμάτων που χρησιμοποιούνται για μέσα παραγωγής.
- ▶ Το κεφάλαιο είναι παραγωγική σχέση της αστικής κοινωνίας και αποτελεί ιστορική κατηγορία σύμφυτη με τον καπιταλιστικό σχηματισμό.

Κριτική κλασσικής πολιτικής οικονομίας

▶ Η κλασσική πολιτική οικονομία:

1. Θεμελιωνόταν στην αντίληψη ότι ο εργοστασιάρχης αγοράζει και πληρώνει την εργασία των εργατών του. Με βάση αυτή την ιδέα οι οικονομολόγοι προχώρουν σε υποθέσεις, στην λογιστική και τον υπολογισμό των τιμών του εργοστασιάρχη.
 2. Υποστήριζε πως η τιμή όλων των εμπορευμάτων αλλάζει ακατάπαυστα. Για αυτό το λόγο, ως επιστήμη είχε ως στόχο την εξήγηση του φαινομένου των διακυμάνσεων των τιμών. Δηλαδή, να βρει τον νόμο που διέπει και κυριαρχεί τις αλλαγές στην τιμή των εμπορευμάτων, συμπεριλαμβανομένου και του εμπορεύματος που ονομάζεται εργασία.
 3. Ξεκίνησε με αφετηρία τις τιμές των εμπορευμάτων, 'για να αναζητήσει σε ρυθμιστικό τους νόμο την αξία του εμπορεύματος που θα εξηγούσε όλες τις διακυμάνσεις των τιμών και που σε αυτή θα έπρεπε τελικά να αναχθούν ξανά όλες' (Καρλ Μαρξ, Μισθωτή εργασία και κεφάλαιο, Εισαγωγή του Φρίντριχ Ένγκελς, σελ. 10)
- ▶ Η πολιτική οικονομία και οι οικονομολόγοι σαν τον Ricardo υποστήριξαν ότι η αξία του εμπορεύματος καθορίζεται από την εργασία που κρύβεται μέσα σε αυτό, από την εργασία που απαιτείται για την παράγωγή του.
- ▶ Ωστόσο, αυτή η δήλωση είναι, σύμφωνα με τον Μαρξ και τον Ένγκελς ανεπαρκής και αντιφατική. Καθώς, όταν οι οικονομολόγοι εφαρμόζαν αυτή την αρχή έπεφταν από την μια αντίφαση στην άλλη.

Κριτική κλασσικής πολιτικής οικονομίας

- ▶ Για αυτό το λόγο, η κλασσική πολιτική οικονομία προσπάθησε να προσφέρει μια εναλλακτική εξήγησης λέγοντας πως η αξία ενός εμπορεύματος είναι ίση με τα έξοδα παραγωγής του. Εδώ προκύπτει το ερώτημα 'ποια είναι τα έξοδα παραγωγής της εργασίας?' Δυστυχώς αυτό δεν μπορούσε να απαντηθεί και έτσι στράφηκε στο να εξετάζει ποια είναι τα έξοδα παραγωγής του εργάτη.
- ▶ Στο πλαίσιο ενός κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής, τα έξοδα παραγωγής του εργάτη ανταποκρίνονται στα μέσα συντήρησης που είναι αναγκαία για να τον κάνουν και να τον διατηρούν ικανό για εργασία.
- ▶ Μέσα από την εξέταση του παραπάνω και μόλις αναγάγουμε σε εργάσιμο χρόνο τις αξίες που εκφράζονται με χρήμα, προκύπτει μια ακόμα πιο παραλογή αντίφαση την οποία ο Μαρξ κατάφερε να αποκρυσταλλώσει και ονόμασε ως υπεράξια. Ένα πρόσθετο μέρος της αξίας, το οποίο ιδιοποιείται δωρεάν ο καπιταλιστής. Εκείνο ακριβώς το μέρος της αξίας που δημιουργείται από την εργασία των μισθωτών εργατών, αλλά δεν πληρώνεται από τον καπιταλιστή, είναι η υπεραξία. Για παράδειγμα, για τον εργάτη η αξία της δωδεκάωρης εργασίας είναι 3 μάρκα. Για τον κεφαλαιοκράτη είναι 6 μάρκα εκ των οποίων τα 3 πάνε στον εργάτη σαν μισθό και τα άλλα 3 τα κρατάει για τον εαυτό του.
- ▶ Η τελευταία ελπίδα της κλασσικής πολιτικής οικονομίας, η σχολή του Ricardo, απέτυχε σε μεγάλο βαθμό γιατί δεν μπόρεσε να λύσει αυτή την αντίφαση με αποτέλεσμα να βρεθεί σε ένα αδιέξοδο.

Η απάντηση του Karl Marx

- ▶ Σε αντίθεση με την κλασική πολιτική οικονομία υποστήριξε πως οι εργάτες δεν πωλούν την εργασία τους αλλά την **εργατική τους δύναμη** έναντι μιας ορισμένης πληρωμής.
- ▶ Αυτό που οικονομολόγοι θεωρούσαν:
 1. έξοδα παραγωγής 'της εργασίας' για τον Marx ήταν τα έξοδα παραγωγής του ιδίου του ζωντανού εργάτη. Δηλαδή, ο εργάτης θέτει στη διάθεση του κεφαλαιοκράτη, για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα, την εργατική του δύναμη έναντι μιας ορισμένης πληρωμής: νοικιάζει είτε πουλά την εργατική του δύναμη. Η εργατική του δύναμη είναι συνυφασμένη με το πρόσωπο του και δεν χωρίζεται από αυτό.
 2. Ακόμα, όπως είπαμε πιο πάνω, τα έξοδα παραγωγής της εργασίας είναι τα έξοδα παραγωγής του εργάτη και επομένως της εργατικής δύναμης.
- ▶ Ουσιαστικά, το λάθος που έκαναν οι οικονομολόγοι πριν από τον Marx θα μπορούσε να αποφευχθεί αν είχαν ως αφετηρία στη σκέψη τους την αξία της 'εργατικής δύναμης' αντί την αξία της 'εργασίας'.

Η απάντηση του Karl Marx

- ▶ Η άποψη του Μαρξ για τον κεντρικό ρολό της εργασίας ‘Η εργασία δεν παράγει απλά και μόνο εμπορεύματα. Ταυτόχρονα, παράγει τον εαυτό της και τον εργάτη ως εμπορεύματα και μάλιστα στην ιδιά αναλογία με την εν γένει παραγωγή των εμπορευμάτων’ (Karl Marx, Οικονομικά και φιλοσοφικά Χειρόγραφα 1844)
- ▶ Στο πλαίσιο μιας κεφαλαιοκρατικής κοινωνίας, η εργατική δύναμη είναι ένα εμπόρευμα. Το εμπόρευμα αυτό έχει την δύναμη να δημιουργεί και να αποτελεί πηγή αξίας και μάλιστα όταν χρησιμοποιηθεί καταλληλά μπορεί να είναι πηγή περισσότερη αξίας από ότι έχει η ιδιά (υπεραξία).
- ▶ Με την αυτοματοποίηση της παραγωγής (συσσώρευση κεφαλαίου) μειώνεται η αξία ενός εμπορεύματος επειδή μειώνεται η ποσότητα ανθρώπινης εργασίας που έχει ‘αποκρυσταλλωθεί’ στο εμπόρευμα. Πιο συγκεκριμένα, από την μια μικραίνει το κομμάτι της εργάσιμης μέρας, που ο εργάτης δουλεύει για την αναπλήρωση του μεροκάματου του, και από την άλλη μεγαλώνει εκείνο το κομμάτι της εργάσιμης ημέρας που είναι υποχρεωμένος να δωρίζει στο καπιταλιστή από την εργασία του χωρίς να πληρώνεται για αυτή.

Ενγκελς

- ▶ Σύμφωνα με τον Ενγκελς αυτή είναι και η οικονομική συγκρότηση όλης της κοινωνίας: Μονάχα η εργατική τάξη δημιουργεί όλες τις αξίες. Όμως, οι αξίες που δημιουργούνται από τους εργάτες δεν ανήκουν σε αυτούς. Αντίθετα, ανήκουν στους ιδιοκτήτες μέσων παραγωγής (πρώτων υλών, μηχανών, εργαλείων κ.τ.λ.) και μάλιστα το μερίδιο τους γίνεται ακόμα πιο μεγάλο μετά από κάθε νέα εφεύρεση και ανακάλυψη, ενώ εργατική τάξη παίρνει πίσω μονάχα ένα ελάχιστο μέρος για τον εαυτό της.
- ▶ Οι νέες ανακαλύψεις και εφευρέσεις δημιουργούν τελικά μια σύγκρουση μέσα από την οποία θα πρέπει να καταστραφεί η κεφαλαιοκρατική οικονομία. Η διάσπαση της κοινωνία σε κεφαλαιοκράτες και σε μισθωτούς εργάτες έχει ως αποτέλεσμα η κοινωνία αυτή να ασφυκτιά μέσα στη δική της αφθονία, ενώ η μεγάλη πλειοψηφία των μελών της μόλις ή καθόλου δεν προστατεύεται από την έσχατη στέρηση. Η κατάσταση αυτή θα γίνεται όλο και πιο ανυπόφορη.
- ▶ Για αυτό και είναι απαραίτητη η ανατροπή αυτού του καθεστώτος και η αντικατάσταση του από ένα νέο κοινωνικό σύστημα στο οποίο θα έχουν εξαλειφθεί οι ταξικές ανισότητες και η εκμετάλλευση των εργατών. 'Τα μέσα για την ζωή, για την απόλαυση της, για την απόλαυση και εξάσκηση όλων των σωματικών και πνευματικών ικανοτήτων θα είναι στη διάθεση όλων των μελών της κοινωνίας συμμετρικά...Και το ότι οι εργάτες είναι όλο και περισσότερο αποφασισμένοι να κατακτήσουν το νέο αυτό κοινωνικό καθεστώς, θα το δείξει και από τις δυο μεριές του ωκεανού, η Πρωτομαγιά που ξημερώνει και η Κυριακή της 3^{ης} του Μάη.' ((Καρλ Μαρξ, Μισθωτή εργασία και κεφάλαιο, Εισαγωγή του Φρίντριχ Ένγκελς, σελ. 20)

Ερώτημα 1: Τι είναι ο μισθός εργασίας και πώς καθορίζεται

- ▶ *Μισθός εργασίας* = Χρηματικό ποσό που πληρώνει ο κεφαλαιοκράτης στον εργάτη για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα ή για μια ορισμένη εκτέλεση εργασίας.
- ▶ Φαίνεται λοιπόν, σαν να αγοράζει ο κεφαλαιοκράτης την εργασία με χρήμα και για το χρήμα οι εργάτες να πωλούν την εργασία τους. Αυτό όμως αποτελεί μονάχα την επιφάνεια γιατί στη πραγματικότητα οι εργάτες, όπως είπαμε και πριν, **πωλούν την εργατική τους δύναμη**. (εμπορευματοποίηση εργατικής δύναμης).
- ▶ *Τιμή* = Ανταλλακτική αξία ενός εμπορεύματος υπολογισμένη σε χρήμα
- ▶ Αρά ο μισθός της εργασίας είναι μονάχα μια ιδιαίτερη ονομασία για την τιμή της εργατικής δύναμης που την ονομάζουν συνήθως τιμή της εργασίας.
- ▶ Ο κεφαλαιοκράτης πληρώνει το μισθό, όχι με το χρήμα που εισπράττει κατά την διάρκεια της πώλησης του προϊόντος αλλά με αποθεματικό χρήμα. Με ένα μέρος της περιουσίας του αγοράζει την εργατική δύναμη και με το υπόλοιπο αγοράζει την πρώτη ύλη.

▶ Εργασία και εργάτης:

1. Η εργασία είναι ζωτική δραστηριότητα για τον εργάτη καθώς με αυτό τον τρόπο εξασφαλίζει για τον εαυτό του τα αναγκαία μέσα συντήρησης του.
2. Η εργασία είναι μέσο για να μπορεί να υπάρχει, αρά εργάζεται για να ζει. Ο Μαρξ υπογραμμίζει πως 'την εργασία δεν την συγκαταλογίζει ο ίδιος στη ζωή του, η εργασία είναι μάλλον για τον εργάτη θυσία της ζωής του. Είναι ένα εμπόρευμα που τον κατακύρωσε σε ένα τρίτο'.
3. Η εργασία του δεν υπολογίζεται σαν εκδήλωση της ζωής του εργάτη, αντιθέτως η ζωή του αρχίζει εκεί που σταματά αυτή του η δράση.

▶ Μισθός της εργασίας τελικά δεν είναι ένα μερίδιο του εργάτη στο εμπόρευμα που έχει παράξει ο ίδιος αλλά **το μέρος εκείνων των εμπορευμάτων που προϋπήρχαν και που ο κεφαλαιοκράτης αγοράζει για τον εαυτό του, ένα ορισμένο ποσό παραγωγικής εργατικής δύναμης** (Καρλ Μαρξ, Μισθωτή εργασία και κεφάλαιο, Κεφάλαιο 1, σελ. 26). Είναι η τιμή ενός ορισμένου εμπορεύματος, της εργατικής δύναμης.

▶ **Ο μισθός της εργασίας καθορίζεται λοιπόν από τους ίδιους τους νόμους που καθορίζουν τη τιμή κάθε αλλού εμπορεύματος.**

Ερώτημα 2: Από τι καθορίζεται η τιμή ενός εμπορεύματος

- ▶ Ένα βασικό ζήτημα της μαρξιστικής θεωρίας είναι, ο καθορισμός της προσφοράς **κι ζήτησης** ενός προϊόντος προκειμένου να μελετηθεί κι να εξηγηθεί ο τρόπος λειτουργίας του κεφαλαίου.
- ▶ Αρχικά ,είναι σημαντικό να επισημανθεί πως τα δυο αυτά ζητήματα αλληλοεπηρεάζονται δηλαδή όταν η προσφορά ενός αγαθού είναι περιορισμένη στην αγορά από θέμα ποσότητας ή από πωλητές του τότε αυτό σημαίνει πως η ζήτηση θα είναι μεγαλύτερη κι θα παρατηρείται ένα είδος ανταγωνισμού μεταξύ των αγοραστών ενώ ταυτόχρονα ένα είδος συμμαχίας στη πλευρά των πωλητών.
- ▶ Αντίστροφα , εάν η ζήτηση είναι σε χαμηλότερα επίπεδα που συνήθως συμβαίνει λόγω της υπερπαραγωγής ενός αγαθού , παρατηρείται ένα είδος υψηλού συναγωνισμού μεταξύ των πωλητών . Μέσω , λοιπόν , του συναγωνισμού πωλητών - αγοραστών , καθορίζεται ανάλογα και η τιμή του προϊόντος καθώς στη περίπτωση που υπάρχει μικρή ή περιορισμένη προσφορά και μεγάλη ζήτηση , η τιμή του αγαθού αυξάνεται ενώ αντίστοιχα αν η ζήτηση είναι χαμηλή κι η προσφορά μεγάλη , η τιμή του μειώνεται . (κλασικό παράδειγμα αποτελεί η παραγωγή βαμβακιού).

▶ Στο παραπάνω ζήτημα που αναλύσαμε σημαντικό ρόλο έχουν τα “ έξοδα παραγωγής.

▶ Τα έξοδα παραγωγής:

1. δεν εννοούμε μόνο τις απαιτούμενες ύλες κι μηχανές για τη παραγωγή ενός προϊόντος αλλά κι τον αναγκαίο χρόνο εργασίας κι το μέγεθος του εργασιακού δυναμικού που χρειάζεται , καθώς όλα αυτά μαζί καθορίζουν κι την ανταλλακτική αξία του προϊόντος
2. Μέσω της διαδικασίας αυτής ,υπολογίζονται και τα κέρδη του κάθε κεφαλαιοκράτη διότι όταν η πώληση ενός αγαθού επιφέρει περισσότερα απ’ το κόστος που χρειάστηκε για τη παραγωγή του τότε η επιχείρηση κυλάει ομαλά .

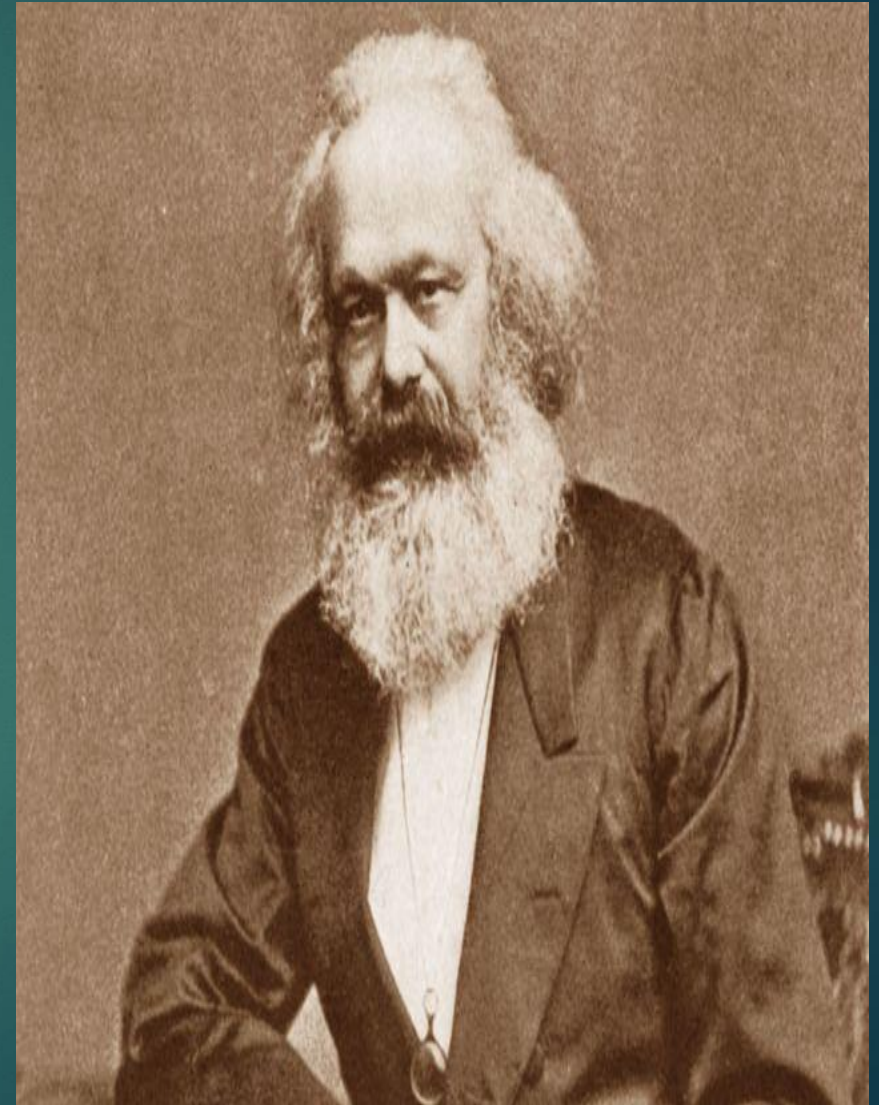
▶ Αντίθετα , όταν η πώληση ενός αγαθού επιφέρει λιγότερα ή παρόμοια με το απαιτούμενο κόστος παραγωγής του τότε η επιχείρηση έχει “ φαλιρίσει ” και αναγκάζεται να ενσωματωθεί σε μια άλλη για να επιβιώσει , μ ’ αυτό το τρόπο γίνεται αντιληπτό πως η μορφή της βασικής παραγωγής μεταβάλλεται συνεχώς . Σύμφωνα , με τη μαρξιστική σκέψη αυτή η κατάσταση δεν είναι τίποτε άλλο πέρα από ένα φαύλο κύκλο αυξομείωσης τόσο στη προσφορά ή στη ζήτηση όσο και στη τιμή.

▶ Παράλληλα , με τον ίδιο τρόπο καθορίζεται και η τιμή της εργασίας διότι όπως προαναφέραμε αποτελεί ένα έξοδο παραγωγής:

1. Μια βιομηχανία δεν στοχεύει μονάχα στην κατασκευή ενός προϊόντος αλλά κι στη συνεχόμενη αναπαραγωγή του, δηλαδή στην ικανότητα κάλυψης οποιωνδήποτε πιθανών φθορών, κατά της διαδικασίας αυτής, είτε της μηχανής είτε του εργαζόμενου , η παρομοίωση μηχανής - εργάτη δεν είναι τυχαία αφού κι τα δύο αποτελούν μέσα παραγωγής.
2. Συνεπώς , ο μισθός καθορίζεται υπό το πόλο της “ύπαρξης κι αναπαραγωγής” εργατών κι ανάλογα τη μορφή της εργασίας , αν είναι δηλαδή ειδικευμένη ή ανειδίκευτη.
3. Ωστόσο ,αυτό δε σημαίνει ότι συναφθεί με τον εργασιακό χρόνο , ο οποίος αποτελείται από τον αναγκαίο κοινωνικά χρόνο παραγωγής ενός αγαθού κι από την υπεραξία , δηλαδή την παραγόμενη άλλα απλήρωτη αξία που δημιουργούν οι εργάτες , κατά του εργασιακού ωραρίου , κι απολαμβάνει ο κεφαλαιοκράτης ως κέρδος . Είναι σημαντικό να επισημανθεί πως η υπεραξία είναι το μέσο για τη κατανόηση της σχέσης μεταξύ του κεφαλαίου κι της μισθωτής εργασίας

Ερώτημα 3: Τι είναι το κεφάλαιο

- ▶ Συνοψίζοντας, η έννοια του κεφαλαίου είναι σημαντική για την “ οικοδόμηση” της μαρξιστικής θεωρίας . Αρχικά, το κεφάλαιο δεν αποτελείται μόνο από υλικά προϊόντα αλλά κι από ανταλλακτικές αξίες και κοινωνικά μεγέθη , εν ολίγοις είναι η συσσωρευμένη εργασία , τα οποία μπορούν να μετασχηματίζονται δίχως αυτό να επηρεάζει ,απαραίτητα, τη μορφή ”του . Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε ότι το “ κεφάλαιο” , δε μπορεί να υπάρξει δίχως την μισθωτή εργασία καθώς την αξία σε ένα προϊόν τη προσδίδουν οι εργαζόμενοι κι όχι οι μηχανές ... παράλληλα , δε μπορεί να υπάρξει μισθωτή εργασία δίχως κεφάλαιο καθώς οι εργάτες δε θα μπορούν να πουλήσουν την εργασιακή τους δύναμη προκειμένου να επιβιώσουν εντός του καπιταλιστικού συστήματος . Με άλλα λόγια, η αστική τάξη εξαρτιέται από την εργατική κι αντίστροφα .

Κεφάλαιο 4: Αύξηση κεφαλαίου και μισθός της εργασίας

▶ Ανταγωνισμός και μονοπώλιο επιχειρήσεων:

1. Ο ανταγωνισμός οδηγεί στην αύξηση του κεφαλαίου
2. Η κυριαρχία κεφαλαίου επεκτείνεται πάνω σε μια μάζα ατόμων. Το αν θα διατηρηθεί η κυριαρχία αυτή, εξαρτάται από τον ανταγωνισμό.

▶ Οι 'ισχυροί' επικρατούν έναντι των 'αδυνάμων'

▶ Οι ανάγκες και οι απολαύσεις προέρχονται από την κοινωνία.

▶ Η φύση των αντικειμένων ικανοποίησης είναι κοινωνική, αρά είναι σχετική.

▶ Μισθός εργασίας:

1. Εμπορεύματα που προϋπήρχαν, με τα οποία ο κεφαλαιοκράτης αγοράζει στον εαυτό του ένα συγκεκριμένο ποσό της παραγωγικής εργατικής δύναμης.
2. Η εργασία των εργατών ικανοποιείται από ένα χρηματικό ποσό.
3. Η χρηματική τιμή της εργασίας μπορεί να μένει η ίδια, ενώ η τιμή των εμπορευμάτων είχε μειωθεί.

▶ Ονομαστικός μισθός εργασίας: Το χρηματικό ποσό για το οποίο ο εργάτης γίνεται δέσμιος του καπιταλιστή.

▶ Πραγματικός μισθός εργασίας: η τιμή της εργασίας σε συνδυασμό με την τιμή των υπολοίπων εμπορευμάτων.

► Σχετικός μισθός εργασίας:

1. Το μερίδιο της άμεσης εργασίας στη καινούρια αξία που παράγεται η εργασία σε σύγκριση με το μερίδιο που πέφτει στη συσσωρευμένη εργασία, το κεφάλαιο.
2. Πέφτει την στιγμή που ο πραγματικός μισθός εργασίας ανεβαίνει.

► Τιμή πώλησης ενός εμπορεύματος χωρίζεται για τον κεφαλαιοκράτη σε τρία μέρη:

1. Αντικατάσταση της τιμής των πρώτων υλών, της φθοράς των εργαλείων, των μηχανών και των άλλων μέσων εργασίας που χορήγησε ο ίδιος ο κεφαλαιοκράτης.
2. Αντικατάσταση του μισθού εργασίας που προκαταβλήθηκε από τον ίδιο.
3. Ο κεφαλαιοκράτης επωφελείται από το κέρδος της παραγωγικής διαδικασίας.

► Κέρδος και μισθός εργασίας:

1. Αντιστρόφως ανάλογα μεταξύ τους. Το κέρδος αυξάνεται, ο μισθός της εργασίας πέφτει.
2. Γρήγορη αύξηση κεφαλαίου= Γρήγορη αύξηση κέρδους.
3. Η γρήγορη αύξηση του κεφαλαίου, ουσιαστικά, συμφέρει μόνο τον κεφαλαιοκράτη και όχι τον εργάτη. Ο εργάτης δεν θα λάβει αυξημένο μισθό μόνο παχιά ψίχουλα.

Κεφάλαιο 5: Μισθός, τιμή, κέρδος

► Κέρδος: Είναι φυσικό και καθορίζει το ακρότατο όριο της αξίας της εργατικής δύναμης.

► Η αξία της εργατικής δύναμης αποτελείται από δυο στοιχεία εργατική τάξης.

► Βιοτικό επίπεδο:

1. πρόκειται για την ικανοποίηση ορισμένων αναγκών που πηγάζουν από τις κοινωνικές συνθήκες, σύμφωνα με τις οποίες ζουν οι άνθρωποι.
2. Η αξία της εργασίας, καθορίζεται από το βιοτικό επίπεδο.